

Symboler, ikoner och narrativer

Nationen och innebörder

Då vi talar om symboler, ikoner och narrativer är det fråga om en helhet där vi går från livlösa objekt till levande och föränderliga berättelser. Symboler är i och för sig ganska lätta att beskriva med olika substantiv. Våra mest gripbara finska symboler är flaggan, vapnet, sånger och krigsmonument. Det vore synnerligen lätt ge en indoktrinerande lektion om vissa symboler och deras inneboende betydelse – en lagom patriotisk karakterisering av våra viktigaste symboler. Ofta får vi höra uppfattningar om vad som är rätt och fel om flaggan, krigsmonument, Mannerheim, Kekkonen, Nokia, inbördeskriget, vinterkriget, politiken under kalla kriget eller Suomi 100 Finland -jubileet.



Nokia. En finsk symbol, ikon och narrativ. Bild: nokia.com.

Enligt [Michael E Geisler](#) är nationen i en ständigt levande och föränderlig dialog med sig själv. Den tänker om, diktar upp, hittar på sin identitet. Nationen uppfinner och drömmer sig själv till nya nyanser av sin existens. Nationen är till sin natur etnosymbolisk. I den digitala informationseran kan nationen väl beskrivas som ett massmedialt fenomen. Nationen formas av symboler, ikoner, traditioner och myter. [Anthony D Smith](#) hävdar att kollektiva mytbilder och minnen är kännetecknande för en nation. Folket bär på och för vidare historiska myter som har en gemensamt accepterad och till en hög grad lika tolkad innebörd.

I ett relativt etniskt och social homogent samhälle kan man säkert observera en större enhetlighet om mytbilder och traditioner. Däremot är ett heterogent samhälle mera turbulent, då det för det mesta existerar i en fas där mytbilder skapas och återuppfins, och traditioner och symboler dör och återuppstår.

Detsamma gäller även för samhällen i kris – ett samhälle som är i en existentiell kris återuppfins och omdefinieras symboler, ikoner och narrativer, ofta i syfte att fly krisen mot en mera stabil fas. Den ryska presidenten Boris

Jeltsin återuppfann den romanovska trikoloren som Rysslands statsflagga och tog därmed avstånd till Sovjetunionen. Hans efterträdare Vladimir Putin återtog den sovjetiska nationalsången och har fortsatt reviderat (omskrivit) nationens historia genom att lyfta fram sovjettidens stora bedrifter och infoga dem som en del av den ryska nationalidentiteten.

Emedan vi från ett finskt perspektiv ofta betraktar symboler och ikoner som bestående, så har dessa livlösa objekt inget inneboende värde, utan är föremål för ständig återuppfining och omdefiniering i narrativer och motnarrativer. Symboler dör och återuppstår. Hur bestående en symbol är beror mycket på gemenskapen som "äger" symbolen och i vilken fas den gemenskapen befinner sig i. Ett homogent samhälle i långvarig fredstid har till synes bestående och oföränderliga symboler och ikoner som över tid endast sakta nöts ut i sin betydelse och innebörd.

Ett samhälle i en intern eller extern konflikt med stora motsättningar – antagonism – återuppfinner, omdefinierar, dödar och återföder sina symboler och ikoner.



Den ikoniska vinterkrigsbilden.

Den 30 november 1939 anföll sovjetiska trupper Finland. Foto: Library of Congress.

Vårt mest kända, älskade och högaktade finska patriotiska narrativ handlar om konfrontation och antagonism; berättelsen om vinterkriget återges ofta som att ett splittrat folk förenades till kamp i en hjältestrid mot en numerärt och materiellt överlägsen motståndare, som läkte de gamla öppna såren från inbördeskriget och återförenade det finska folket över klass- och ståndgränser.

Kamp och antagonism

Kamp, motstånd, antagonism och uppror är kraftiga och motiverande. Ett passivt "försvar" är mindre attraktivt.

Case Nasji

Den ryska ungdomsrörelsen Nasji (Наши) är ett bra exempel på hur kamp, motstånd och uppror motiverar. Rörelsen beskriver sig själv som [antifascistisk och antioligark-kapitalistisk och, ja, demokratisk](#). De motiverande

krafterna ligger i motsättningen, att vara anti-något, antagonism. Rörelsen är i en kontinuerlig kamp mot främmande och fientliga inflytanden som inte är förenliga med den "[ryska nationalidentiteten](#)" och "[de patriotiska och historiska traditioner som hänför sig till försvaret av fosterlandet](#)". Nasji är ingen scoutrörelse, utan ett motuppror som skapades för att skydda den ryska ungdomen från främmande, fientligt och [dekadent inflytande](#).

Nordisk fredsvala

Passivt försvar – att vara "lagom" och Jantelagen är kanske mera kännetecknande för de nordiska socialliberala samhällena. Vissa menar att vi slumrar i en slags fredsvala i vår säkerhet och välfärd. Åtminstone kan man säga att kamp, motstånd och uppror är väldigt främmande för den liberala nordiska välfärdsmedborgaren. Vi väljer helst ett passivt försvar, även då vi upplever våldsamma övergrepp mot vår samhällsordning, frihet, våra symboler, ikoner och narrativer. Så har det gått med lejonet, flaggan och vinterkriget. Dessa symboler och myter har omdefinierats av de krafterna som är villiga att ta till motstånd och uppror. Allt detta förkroppsligas i skinheaden i en *Kiitos 1939–1945* t-skjorta med lejonsmycket i silver runt halsen och Finlands flagga stolt insydd på rockens ärm eller rygg.



Bild av en "Kiitos 1939-1945" t-shirt.

I stället för att säga att onda krafter omdifinierar våra symboler och myter för sina egna ändamål, kunde jag använda ordet "stjåla" eller "råna". Men då skulle det förutsätta att ägaren värnar om sin egendom och skyddar den. Om inte, så är det högst fråga om olovligt bruk som möjliggörs av att ägaren saknat lås, bom och regel.

Passivt försvar känns ofta lagom och bra. Om till exempel ultranationalistiska rörelser går på gatupatruller och gör övergrepp på utlänningar och minoriteter så tar vi ofta till ord och kampanjer, främst i den trygga binära rymden, istället för att själva välja kamp och lämna ett fotspår i atomernas fysiska värld.

I att välja kamp finns dock en fara. Om vi accepterar att människan lätt attraheras av kamp, uppror och antagonism, lockas av våld och makt, dvs. att det finns en inneboende och naturlig benägenhet till moralisk

ondska hos människan – så innebär det att ondskan segrar då kamp besvaras med kamp och våld med våld. Våldsprincipen är väl beskriven i Bibeln, Koranen och andra skrifter.

Och i denna [Tora] föreskrev Vi för dem att ett liv skall tas för varje liv som spills och ett öga för ett öga och en näsa för en näsa och ett öra för ett öra och en tand för en tand och för varje sår ett motsvarande sår.

Den heliga Koranen, [5:45](#)

I en existentiell kamp finns naturligtvis alltid ondskan. De ryska krigsbrotten i våra krig är välkända, men likaså kan flera fall av ondskan från finskt håll också påvisas. I ett fall lyftes ryska stelfrusna soldater upp på vägkanterna och användes som vägs skyltar.

Idag, över 70 år senare, i vår fredsdvala, ser vi människor attraheras av kamp och våld. Vi har [gatupatruller av Soldiers of Odin](#) och dylika rörelser och deras våldsamma motrörelser, bland andra den så kallade antifascistiska extremvänstern. Dessa utgör alla former av våldsamt uppror där individen genom kollektivet får förverkliga sig själv, driva sina ideal och sin våldsbild på ett sätt som känns effektivt. Det är just dessa rörelser som omdefinierar symboler, omformar ikoner och omskriver våra myter.

Istället för att dela i höger och vänster vill jag hellre tala om konservativa och progressiva krafter. De progressiva krafterna strävar ofta mot globala mänskliga mål utan motsättningar och konflikter. Tanken är att fred och stabilitet skapas genom samarbete och samverkan. Konservativa krafter har ofta mera gripbara mål och strävar till att nå dem genom antagonism. På individnivå pekars invandraren ut som fienden. På samfundsnivå är det en viss grupp av människor, t.ex. irakier, ryssar, romer eller finlandssvenskar som är fienden. På nationsnivå är det en grupp stater, en viss "kultur" eller någon annan hegemoni som är fienden.

USA:s president Donald J. Trump exemplifierar detta; på statlig nivå är Mexiko den närmaste fienden, som åtgärdas med en mur som mexikanerna ska betala för. På lägre nivå är det den tredje statsmakten – medierna, den liberala demokratiska eliten, olagliga invandrare, domstolar och domare, muslimer och övriga grupper som utgör ett hot och får epitetet "[nationens fiende](#)". På personlig nivå blir den enskilda muslimen, demokraten, utlänningen, domaren och reportern den konservatives fiende.

Fly eller fäkta?

Hur ska man då komma till rätta med detta? Väljer vi kamp?

Övertygad om att människan inte är inneboende och naturligt ond, men samtidigt i den fasta tron på att kamp och våld är attraktiva krafter, så säger jag "ja".

Ord och kampanjer i cyberrymden räcker inte. Istället för virtuella fingeravtryck måste tydliga fotspår sättas. Finland är ett litet land med relativt få symboler, ikoner och narrativer. Därför är det av största vikt att värna om

dem. Kamp ska inte betyda våld eller inskränkande av andras suveränitet, men det innebär att man är på plats i stund och ställe för att återta och bevara sina symboler och ikoner och återge deras berättelser.

Medier och liberala krafter hävdar ofta att intolerans, rasism, desinformation och extremrörelser bäst bekämpas med fakta. Det känns logiskt och rationellt, men om en nation i första hand är etnosymbolisk till sin natur(!) och vi talar med oss själva genom narrativer och deras motnarrativer där symboler och ikoner ges innebörder och betydelser, hur kan man då påstå att kalla fakta kan trumfa attraktiva berättelser eller att fenomen överhuvudtaget kan kvantifieras och dissekteras i det som vi vill kalla för "fakta"? Symboler, ikoner och narrativer är inte vetenskapliga fakta, utan har alltid en innebörd och mening, som skapas och formas av de gemenskaperna som tolkar betydelserna.

Det finns många samfund som väljer olika slags kamper, trots att deras namn och beskrivningar hellre ger bilden av en lutning mot passivt försvar:

- **Fredskämparna i Finland.** (Suomen rauhanpuolustajat) har ofta ordnat demonstrationer i syfte att hindra eller störa krigsövningar samt agerat i stöd för olika former av civil olydnad.
- **Försvarsmakten**, vars namn anger ett passivt försvar, är en väpnad styrka och en laglig våldsapparat. I Japan har man tagit passiviteten längst och benämnt sitt väpnade försvar "[självförsvarsstyrkor](#)". I de flesta länder, t.ex. i Ryssland och i USA, talar man allmänt om väpnade styrkor (Вооружённые Силы, armed forces)
- **Amnesty** (benådning) är en synnerligen aktiv människorättsorganisation. Amnestys personal greps bl.a. i en protest i Turkiet på sommaren 2017. Att delta i en protest i Turkiet är redan i sig är en kampaktion, där man kan förutse att ickevåld besvaras med våld.
- **Greenpeace.** I detta fall räcker det säkert med "[Rainbow Warrior](#)"?

Att motarbeta extremnationalism som i synnerhet attraherar våra unga på grund av våldet och makten, förutsätter i min mening att vi ordnar oss i samfund, värnar om våra symboler och myter och återger dem i berättelser istället för att tuta ut neutrala och färglösa fakta. Om vi accepterar att nationen främst är etnosymbolisk och massmedial, så kan inte faktabaserad debatt på ett adekvat sätt öka förståelse för, beskriva och påverka nationen. Det vi kallar för fakta utgör visserligen grunden, men fakta har begränsningar, även i Finland där vi uppskattar en "objektiva" och "vetenskapliga" debatter som leds av "experter".

Framför allt förutsätter motarbetande av extremnationalism att vi väljer kampen. Metoderna i en sådan kamp ska – av de orsaker jag tangerade när jag talade om moralisk ondska – grunda sig på ickevåld eller civil olydnad av detta slag, men att helt utebli och lämna gatorna och arenorna tomma eller att ta till flykt innebär att vi förlorar våra symboler, ikoner och narrativer. Den farliga och våldsamma extremnationalismen kräver motstånd. Alternativ som att distansera sig passar närmast för forskare som observerar fenomenet.